

Litteratur

- Hirschman, A. 1958. *The strategy of economic development*. New Haven.
- Kaldor, N. 1972. The irrelevance of equilibrium economics. *Economic Journal* 82: 1237-55.
- Kaldor, N. 1975. What is wrong with economic theory? *Quarterly Journal of Economics* 89:347-57.
- Kaldor, N. 1979. Equilibrium theory and growth theory. I *Economics and human welfare*, Essays in honor of Tibor Scitovsky, New York.
- Myrdal, G. 1957. *Economic theory and underdeveloped regions*. London.
- Young, A. 1926. The laws of returns under competitive conditions. *Economic Journal* 36:

Tillæg

Man kan ikke og bør ikke anskue studiet uden at se bagud. Her er tre gode kilder: For det første Axel Nielsen, *Det statsvidenskabelige Studium i Danmark før 1848*, Kbh. 1948. For det andet to artikler af P. Grønvold (»Den statsvidenskabelige Eksamen I« og do. »II«) offentliggjort i *Festskrift i Anledning af 25-Aars-Dagen for Oprettelsen af Socialøkonomisk Samfund*, Kbh. 1925. Den tredje kilde er skjult i en duplikeret publikation, som næppe kan spores selv i Det kgl. Biblioteks småtrykssamling: H. Winding Pedersen, »Et blik på fortiden. – Hvad ville man med politstudiet?«, offentliggjort i »P«, marts 1972. Det ville være synd, om dette »blik på fortiden« gik i glemmebogen. Med tilladelse fra H. W. P., fra »P«, og med billigelse fra redaktøren gengives det her:

Et blik på fortiden – hvad ville man med politstudiet?

H. Winding Pedersen

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

Det følgende er en noget beskåret og lidt suppleret gengivelse af et slags foredrag, der blev holdt ved konferencen om det statsvidenskabelige studiums mål og undervisningsmetoder 24.-26. sep. 1971 i Helsingør. Det var naturligvis fremtiden, konferencen beskæftigede sig med, men for at tiden efter middagsmaden lørdag aften ikke skulle gå rent til spilde, havde

arrangørerne bedt mig fortælle lidt om det statsvidenskabelige studiums målsætning gennem tiderne frem til nu. Der var ikke tid til dybtgående arkivstudier og lignende original forskning, men det var heldigvis allerede foretaget af andre. Ved det statsvidenskabelige studiums 100 års jubilæum udsendte professor *Axel Nielsen* bogen *Det statsvidenskabelige studium i Danmark før 1848*, Kbh. 1948, og talte ved en festlighed i universitetets festsal (Nationaløkonomisk Tidsskrift 1948). Perioden 1848-1925 var da allerede behandlet af *P. Grønvold* i to artikler med titlen *Den statsvidenskabelige Eksamen* i Festskrift i Anledning af 25-Aars Dagen for Oprettelsen af Socialøkonomisk Samfund, udgivet af Socialøkonomisk Samfund i 1925. Tiden efter 1925 er endnu ikke kulegravet på samme måde. Mens det følgende hovedsagelig er bygget på de nævnte mere solide skrifter, er det, der står om perioden efter 1925, baseret på personlige erindringer og på *Årbog for Københavns universitet* for 1928-1929.

Det statsvidenskabelige studium har en forhistorie ved Sorø Ridderakademi, der oprindeligt blev oprettet af Christian IV, for at man kunne uddanne embedsmænd, uden at penge gik ud af landet til unge adelsmænds studierejser i udlandet. Som så mange merkantilistiske foretagender blev akademiet ikke nogen succes, men det blev genoprettet i 1747, nu også med adgang for visse borgerlige personer. Det blev samtidig bestemt, at der – foruden i jura, politik, fægtning m.m. – skulle undervises i »Oeconomie-, Commerce- og Cameralvidenskaber«, uden at der dog blev afholdt nogen særskilt eksamen i disse fag alene.

I København fandtes der fra sidste del af det 18. årh. ved universitetet og andre steder i visse perioder lærestole i økonomi og statistik, men noget regelmæssigt studium, endsiige en særlig eksamen, var der ikke tale om. I 1833 fandt man imidlertid, at det »upaatviveligen vilde være til Gavn for den kongelige Tieneste«, at der blev anordnet en kameralistisk eksamen, som gav »fortrinlig Udsigt«, d.v.s. fortrinnsret, til kameralistiske embeder. Ved allerhøjeste reskript af 2. nov. 1833 blev det derfor bestemt, at der skulle nedsættes en *kommission* til at fremkomme med forslag.

Her møder vi straks kendte navne fra Danmarkshistorien. A. S. Ørsted blev kommissionens formand, broderen H. C. Ørsted et af medlemmerne. Administrationen blev repræsenteret af tre medlemmer, hvoraf et var den deputerede i rentekammeret og ved finanserne Jonas Collin, i datidens offentlige liv en fremtrædende mand, som nu mest huskes som H. C. Andersens faderlige ven og beskytter. Universitetet skulle have to repræsentanter. Man indstillede naturligvis professoren i statsøkonomi, C. N. David, og desuden L. Engelstoft, der var professor i historie, men også læste over statistik. David havde imidlertid skrevet noget om stænderforsamlinger, og Frederik VI havde også Engelstoft mistænkt for liberale anskuelser. Deres navne blev derfor strøget af listen, og to andre professorer, en jurist og en botaniker, blev medlemmer af kommissionen.

Kommissionen arbejdede på den måde, at man lod sagen cirkulere og udarbejdede skriftlige indlæg, og det har derfor ladet sig konstatere, hvad de enkelte mente. Den, der efter vor tids opfattelse ramte nærmest ved pletten, var juristen, professor Schlegel. Han havde læst Adam Smith og mente, det var noget af den slags, man navnlig måtte koncentrere sig om i det nye studium. Botanikeren, professor Hornemann, skrev, at han ikke havde megen

forstand på statsøkonomi, men efter hans opfattelse burde fagene ved den nye eksamen omfatte botanik og forstvidenskab. Bl.a. måtte det for embedsmænd i Jylland være meget nyttigt at vide, hvilke planter, der var egnet til at dæmpe sandflugten. Dette lå ikke nær så langt fra datidens tankegang som fra vor. Da der i 1801 blev oprettet et ekstraordinært professorat i landøkonomi, blev det begrundet med undervisning for teologiske kandidater, og der var vel endnu i 1830'erne rationalistiske præster, som måske prædikede om den slags emner.

Selve det kommissorium, der fastlagde retningslinjerne for kommissionens arbejde, bærer vidne om at være skrevet ud fra det 18. årh.s tankegang. Efter den måtte man for at gavne almenvellet ikke mindst fremme kendskabet til de naturlove, hvoraf produktionsresultatet afhænger. I overensstemmelse hermed udtaltes det i kommissoriet, at nye eksamen formentlig måtte komme til at bestå af en polyteknisk del og en statsvidenskabelig del. Til den sidste »kunde fordres Kundskab om den Deel af Lovgivningen, der vedkommer Vindskibeligbed og Erhverv, Statistik, practisk Oeconomie og Finantsvidenskab, Oversigt over Agerdyrkning og Forstvæsen samt Probabilitets Regning«.

Det med den polytekniske del var naturligvis vand på H. C. Ørsteds mølle. Han havde været primus motor ved oprettelsen af Den polytekniske Læreanstalt i 1829, og efter hans opfattelse ville det være meget nyttigt at få den tekniske sagkundskab repræsenteret i statsadministrationen ved siden af den juridiske. For juristen Jonas Collin var denne tankegang en pest. Hans stilling til økonomi og statistik synes også at have været kølig. Han holdt på, at den nye eksamen burde være en tillægseksamen til den juridiske. Hvis der således ikke var et solidt fundament i et grundigt juridisk studium, frygtede han for, at den påtænkte eksamen ville »vorde en Bagdør for fornemme og uforfornemme Stympere til at liste sig ind i en højere Embeds-Carriere«.

Da kommissionen havde overvejet sagen i 8 år, blev den rykket for en betænkning, og en sådan kom da også i 1841. De to professorer var i mellemtiden døde og var ikke blevet erstattet med nye repræsentanter for universitetet. Med udgangspunkt i kommissoriet udtaltes det i *betænkningen*, at formålet med en fuldstændig kameralistisk eksamen formentlig måtte være at sikre sig, at de administrative embedsmænd, i særdeleshed de højere, fik de almindelige indsigter og kundskaber, som var ønskelige. »De Fordringer, som i saa Henseende kunde gøres til den fuldkommen statsvidenskabelig Dannede, vilde da være, at han besidder: 1) Kundskab til sit Fædrelands Forfatning nemlig dets Lovgivning, Statsret i vidtløftig Forstand og Statistik, 2) Indsigt i Statsoeconomien, derunder indbefattet Nationaloeconomie og Finantsvidenskab, 3) Kundskab i Hjelpevidenskabernes, Mathematik, Naturhistorie og Naturkyndighed«.

Man fandt imidlertid, at det ville blive meget vanskeligt at indrette en selvstændig eksamen i alt dette. Kommissionens forslag kom derfor til at gå ud på, at der foreløbig skulle indrettes en statsvidenskabelig eksamen, hvortil alene studerende, der på forhånd var enten juridiske eller polytekniske kandidater, fik adgang. Iøvrigt delte kommissionen sig i flertal og mindretal, »Pluraliteten«, nemlig Collin og de to andre fra de administrative kollegier, mente, at kun de statsvidenskabelige kandidater, der havde underkastet sig den fuldstæn-

dige juridiske eksamen, skulle have adgang til de højere administrative poster, medens de, der var polyteknikere, kun skulle kunne søge embeder, hvortil der ikke krævedes juridisk uddannelse. Minoriteten, brødrene Ørsted, anerkendte det juridiske studiums værdi som forberedelse til statstjenesten, men mente, »at også andre grundige Studier maae kunne have en lige Indvirkning paa Siæle-Evnernes Uddannelse«. Efter deres opfattelse burde de højere administrative stillinger ikke være forbeholdt for jurister. Der var også brug for andre slags kundskaber, og der burde derfor være adgang for ikke-jurister, der var eksamineret i visse juridiske discipliner. Men de to brødre, den lovkyndige generalprokurør og direktøren for Polyteknisk Lærestanstalt, var altså enige om, at man måtte være enten juridisk eller polyteknisk kandidat for at kunne påbegynde det statsvidenskabelige studium.

Sagen gik nu til universitetsdirektionen, et styrelsesorgan med direkte referat til kongen. Direktionens indstilling kom til at gå ud på en selvstændig statsvidenskabelig eksamen uden krav om forudgående højere uddannelse. Efter halvandet års overvejelse blev samme standpunkt indtaget af det slesvig-holsten-lauenborgske kancelli, der skulle udtale sig med henblik på hertugdømmernes forhold.

Vi er nu fremme ved 1844. Her blev sagen forhalet og forviklet ved at blive blandet op i spørgsmålet om *Sorø Akademis fremtid*. Der var efterhånden ingen tilgang til den egentlige akademifdeling, som nu blot forberedte til den såkaldte Anden eksamen, der lå mellem studentereksamen og de egentlige universitetsstudier, men også kunne tages ved universitetet. I 1830'erne var der rundt om i landet kommet gang i oprettelsen af realskoler med undervisning i moderne sprog, naturfag, geografi m.m. Der blev nu fremsat planer om oprettelse af en realhøjskole i Sorø som overbygning herpå. I 1838 blandede Grundtvig sig i diskussionen med et forslag om en folkehøjskole i sit skrift *Skolen for Livet og Akademiet* i Soer. Christian VIII havde stor interesse for realskolerne, og Grundtvig havde i høj dronning Caroline Amalies øre.

Det oprindelige sigte med planerne om en kameralistisk eller statsvidenskabelig eksamen var, som vi har set, uddannelse af embedsmænd. Og man kan spørge, hvad en højere uddannelse i økonomi og statistik ellers skulle bruges til i et samfund, hvor der endnu ikke var nogen private banker, ingen kreditforeninger, ingen store industriforetagender, og hvor der af egentlige erhvervsorganisationer kun eksisterede de gammeldags lav samt Grosserer-Societetet, hvis medlemmer ikke havde nær så florissante vilkår som deres standsfæller et halvt århundrede tidligere. Alligevel bestemte Christian VIII i 1845, at der skulle udarbejdes forslag til en højere lærestanstalt for realvidenskaberne i Sorø. Her tænkes meddelt kundskaber, som måtte anses for gavnlige i betydeligere private borgerlige stillinger af agronomisk, industriel eller merkantil karakter eller ved tillidshverv som medlemskab af kommunalråd, amtsråd og provinsialstænder. Desuden skulle lærestalten give vejledning og adgang til de studier, som udkrævedes til administrative embeder, hvortil lovgivningen ikke fordrede fuldstændig juridisk eksamen.

Disse interessante tanker lå nok i hvert fald tildels forud for deres tid. Niels Brocks Handelsskole blev først oprettet i 1888 og Handelshøjskolen i København i 1924. Men det var nu meningen, at man efter at have gennemgået realhøjskolen skulle kunne gå videre til

en statsvidenskabelig eksamen, hvor fagene bl.a. skulle være statsøkonomi, statsret, bankvæsen, handel og landbrug. Også denne eksamen skulle kunne tages i Sorø. Altså en slags tidlig centertanke. Ideen om at henlægge den statsvidenskabelige eksamen til Sorø blev opgivet efter modstand fra universitetet, men kongen bestemte, at Sorø-planerne og planen om en statsvidenskabelig eksamen skulle realiseres samtidig.

Imidlertid døde Christian VIII i januar 1848, og Frederik VII var åbenbart ligeglad med Sorø-planerne, som blev lagt på hylden. Derefter kom der endelig gang i sagen om den statsvidenskabelige eksamen som i så meget andet i det mindeværdige år 1848. Hele forhistorien tyder imidlertid ikke nogen sammenhæng mellem dette års politiske begivenheder i ud- og indland og den kendsgerning, at martsministeriets kultusminister, D. G. Monrad, den 29. juli 1848 kunne få kongens underskrift på en allerunderdanigst forestilling angående indretning af en statsvidenskabelig eksamen. Ved *plakat af 10. aug. 1848* blev der givet offentlig meddelelse om studiet og fagene. Der krævedes ingen forudgående højere eksamen, men der blev ikke foreløbig taget standpunkt til, hvilke stillinger eksamen gav adgang til.

I oktober 1848 blev det rets- og (nu tillige) statsvidenskabelige fakultet anmodet om at fremkomme med en detaljeret studieplan med angivelse af fordringernes omfang. Fakultetet afgav indstilling om forelæsningsplanen i september 1849. Man rejste her desuden det spørgsmål, om der ikke skulle sikres de statsvidenskabelige kandidater en lovbestemt adgang til statstjenesten. Fakultetet foreslog, at de skulle have samme adgang som juridiske kandidater til alle embeder, der ikke var rent juridiske. Men man tog også den gamle tanke om »fortrinlig udsigt« op. Ja, man gik endnu videre og foreslog af hensyn både til studiets fremme og til statstjenestens tarv, at embederne som amtmænd og som departementschefer i udenrigsministeriet og finansministeriet fremtidig kun skulle kunne besættes med statsvidenskabelige kandidater.

I november 1849 begyndte *undervisningen*. Man var nu endelig kommet i gang. Næste milepæl var, at der den 12. sept. 1850 blev sendt en *protestskrivelse* til ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet. Den var underskrevet af 16 studenter, antagelig samtlige statsvidenskabelige studerende. Man klagede over to ting: Forelæsningsplanen var ikke blevet overholdt, og der var endnu ingen afgørelse truffet om statsvidenskabelige kandidaters adgang til stillinger. Skrivelsen er aftrykt som bilag 5 til Axel Nielsens bog. Stilen er naturligvis noget gammeldags. Daværende kultusminister Madvig blev ikke beskyldt for at være en reaktionær og studenterfjendsk løftebryder. Man udtrykte stiltfærdigt sin tillid til, at ministeriet ville bringe sagerne i orden. Men det er altså på ingen måde noget nyt, at statsvidenskabelige studenter tager til orde for at varetage deres interesser.

Også med hensyn til forelæsninger, der ikke er blevet holdt, gælder Jevons' berømte ord, at bygones are for ever bygones. Man kunne kun udsætte tidspunktet for første eksamens afholdelse. Ved *bekendtgørelse af 10. juni 1851* blev der truffet afgørelse om eksamen og de enkelte prøver. At dømme efter disses antal havde nationaløkonomiens teori og politik, finansvidenskab, Danmarks statistik (nu samfundsbeskrivelse), statistikkens teori og politisk historie på den ene side og juridiske fag på den anden ikke meget forskellig vægt i studiet. Der blev ikke tale om særret til bestemte stillinger, og om hele spørgsmålet om stillings-

kompetence blev det blot udtalt, at statsvidenskabelig eksamen skulle betragtes som en »særdeles anbefaling« til embeder under de forskellige ministerier, der ansås for at kræve kendskab til lov og ret, uden at den fuldstændige juridiske eksamen var gjort til en betingelse for deres opnåelse. Også her blev der altså i virkeligheden lagt stor vægt på eksamens juridiske fag. Der var dog en tilføjelse om »fortrinlig adgang« til embeder, hvor både indsigt i lov og ret og i eksamens øvrige fag måtte erkendes for vigtig.

Statsvidenskabelig eksamen blev afholdt første gang sommeren 1852. Af Grønvolds tidligere omtalte artikler indeholder nr. 2 en »stat« over samtlige kandidater til og med 1925, og nr. 1 omfatter foruden en levende skildring af professorer og studieforhold i samme tidsrum en udførlig statistik over kandidatantal, senere livsstilling, faders livsstilling og studietid.

Antallet af kandidater pr. eksamenstermin var i det første tiår gennemsnitlig 2-3 stykker, senere lidt mere, men det kom først efter 1920 op over 7. Den nye eksamen kom længe til at stå lavt i det almindelige omdømme. Den blev kaldt en godsejereksamen, og man sagde, at den for unge mennesker af stand var et let erhvervet adgangskort til diplomatiet. Det var ikke helt forkert. Efter den oprindelige eksamensordning blev der i *perioden 1852-1895* udklækket 292 kandidater. Af dem blev 35 senere godsejere eller proprietærer, og ifølge de biografiske oplysninger i Grønvolds stat var der ikke så få kandidater med adelige navne, som tilbragte en kortere eller længere tid i udenrigstjenesten, før de trak sig tilbage på gårdene.

Også andre gjorde det godt. 14 blev ministre, 10 departementschefer, og ifølge Grønvolds omhyggelige tabeller blev 14 storkorsriddere af Dannebrog. For tiden før 1901 lader tallene for godsejere, ministre og storkorsriddere sig imidlertid ikke sammenlægge uden betydelige dobbeltregninger, og der var i hvert fald her kun tale om den strålende top på en pyramide, hvis bund var bred og dybt forsænket. Over en fjerdedel af de omtalte ca. 300 kandidater måtte friste livet ved at søge ansættelse i told-, post- og jernbaneetaterne. Mange blev ganske vist postmestre o.l., men de havde dog nok ikke tænkt sig, at det var på et postkontor, de skulle udnytte den uddannelse af sjæle-evnerne, de havde fået ved et universitetsstudium.

Den kloge Jonas Collin fik ikke helt uret i sin frygt for, at den nye eksamen kunne blive en bagdør til en højere embedskarriere. Når han derved havde opstillet en sondring mellem fornemme og uforfornemme stympere, er det ikke udelukket, at han navnlig havde den første kategori i tankerne. I hans ungdom kendtes sikkert endnu begrebet en kavaler-eksamen, hvormed man sigtede til, at unge adelsmænd, der undertiden blev eksamineret i overværelse af højfornemme standsfæller, ligesom havde lidt lettere ved at tage en universitetseksamen end borgerlige eksamenskandidater.

Men bortset fra finansministeriet og udenrigsministeriet – samt naturligvis Statistisk Bureau (senere Statistisk Departement, nu Danmarks Statistik), der dog kun aftog 4 af de omtalte ca. 300 – lykkedes det ganske godt for Collins fagtæller at værne om den »fortrinlige udsigt« for ikke at sige faktiske eneret til ministeriernes embeder. Det var dog næppe uden saglige argumenter. Fejlen var næppe den, at man havde afvist Collins tanke om juridisk embedseksamen eller, om galt skulle være, polyteknisk eksamen som adgangsbetingelse til

det statsvidenskabelige studium. Men efter at ideen om en sådan dobbeltdækker var blevet lagt på hylden - i sidste instans med Monrads tilslutning - gav man ikke studiet et tilstrækkeligt fast fundament i andre ting. Man lagde efter dette tidspunkt en undervisningsplan, der kun strakte sig over 2 år, således at den normerede studietid inklusive Anden eksamen blev 3 år. I den første tid kneb det også med at skaffe fuldt kvalificerede professorer til det nye studium.

Den faktiske studietid var også dengang stærkt varierende. I 1881 lykkedes det den senere stats- og finansminister Niels Neergaard, der i forvejen havde taget Anden eksamen og magistergraden i historie, at tage statsvidenskabelig eksamen med første karakter efter 7 måneders arbejde samtidig med at ernære sig som manuduktør. Han skriver dog i sine erindringer, at han i denne periode havde travlt, og at der ikke var tid til at gå til politiske møder. For de flestes vedkommende var den faktiske studietid længere end den normerede. Men når den statsvidenskabelige eksamen var så ringe anset, var det næppe med urette. Den synes ikke at have været andet og mere end en bachelorgrad. Først efterhånden som kravene blev strammet, hævdes eksamens placering - langsomt - i det almindelige omdømme, og kandidaternes konkurrencemuligheder blev tilsvarende forbedret.

I begyndelsen af 1890'erne ser man, at tanken om *valgfrihed* i studiet kom stærkt frem. Ved en ny *eksamensanordning af 20. febr. 1892* blev det bestemt, at der kunne vælges mellem to eksamener. (1) En statsvidenskabelig embedseksamen gav som hidtil ret til betegnelsen cand. polit. Af konkurrencemæssige grunde styrkede man eksamens juridiske bestanddele. Første del blev indentisk med juristernes fællesprøve, der svarede til den såkaldte juridiske eksamen for ustuderede (exam. jur. - »danske jurister«), som ophørte i 1935. Første del blev derved rent juridisk og kom bl.a. til at omfatte strafferet og proces, og til anden del hørte statsret og folkeret. (2) Der blev oprettet en økonomisk-statistisk eksamen, hvor betegnelsen blev cand.mag. i statsvidenskab. Her skulle man blandt en række discipliner, bl.a. juridiske, gøre et vist udvalg. Som hovedfag skulle vælges enten nationaløkonomi eller statistik, og det af disse, der ikke valgtes til hovedfag, skulle være et af bifagene.

Forslaget om den sidstnævnte eksamen blev begrundet med, at mange, bl.a. højskolelærere og forretningsfolk, ønskede at studere økonomiske fag og statistik uden omfattende juridiske studier. Der var også en udbredt trang til større indsigt i statistikkens metode, hvad man bl.a. kunne se af mange medicinske doktordisputatser.

Hele den nye ordning blev imidlertid ikke nogen succes. I perioden 1894-1911 tog kun 16 mand den statsvidenskabelige embedseksamen, og de var næsten alle på forhånd juridiske kandidater. Kun en enkelt tog eksamen uden denne baggrund, og skulle man endelig læse en masse jura, hvorfor da ikke vælge den juridiske embedseksamen, der var den gyldne vej til embederne og til meget andet. Ved den økonomisk-statistiske eksamen blev valgfriheden ikke meget benyttet. Kilderne oplyser ikke noget nærmere herom, men man kan jo gætte på, hvilket hovedfag de fleste veg uden om.

Af blivende betydning var det, at man i 1892 fik oprettet *Statistisk Laboratorium*, og at øvelser i praktisk og teoretisk statistik efterhånden blev en regelret del af undervisningen, fra

1910 med en karakter til eksamen. Manden bag oprettelsen af laboratoriet, øvelserne og tanken om øget vægt for den teoretiske statistik var Harald Westergaard, hvis buste, udført af Kai Nielsen, står i seminarværelset. Hans egentlige felt var statistikkens teori, selv om han også underviste i nationaløkonomi. Statistisk Laboratorium blev for en halv snes år siden omdøbt til Økonomisk Institut og er dettes egentlige forgænger, selv om der nu også er et statistisk institut.

I 1904 kom der igen en ny eksamensordning – ligesom i 1892 samtidig med en ny indretning af de juridiske eksamener, hvor nu fællesprøven bortfaldt. På baggrund af dette og efter mellemtidens erfaringer ophævedes ved *anordningen af 27. december 1904* opdelingen i to eksamener. Valgfriheden indskrænkedes til et valg mellem de to hovedfag. Dette sidste varede ved, til der i 1917 blev indført en særlig eksamen i forsikringsvidenskab og statistik.

Omkring eksamensordningen af 1904 synes den statsvidenskabelige eksamen at være blevet bragt op på niveau med de andre universitetsksamener. Det skyldes måske nok så meget, at eksamenskravene efterhånden blev forøget, som selve anordningens bestemmelser. Men et dårligt rygte tager det lang tid at slippe af med. Man hørte i hvert fald endnu i 1920'erne om gymnasielærere, der ud fra det, de i deres egen studietid havde fået fortalt om det statsvidenskabelige studium, frarådede deres elever at vælge det.

Af de 239, der tog eksamen efter anordningen af 1904 (med mindre ændringer 1910 og 1913), var kun 8 godsejersønner. 4 blev godsejere før sluttidspunktet for Grønvolds statistik. Efter denne beskæftigedes 23 af 239 i udenrigsministeriet, 15 i Statistisk Departement, men kun 10 i etaterne. Efter den begyndende sociallovgivning i 1890'erne var der blevet oprettet forskellige sociale institutioner, hvor ialt 37 af de her omtalte 239 var blevet ansat.

I november 1925 afholdt Socialøkonomisk Samfund to møder om studieordningen. Der var her enighed mellem studenter, kandidater og lærere om, at reformer var påkrævet. Der blev derfor nedsat et udvalg med repræsentanter for Socialøkonomisk Samfunds kandidat- og studentermedlemmer. Desuden indtrådte medlemmerne af det statsvidenskabelige studenterråd. Udvalget indhentede oplysninger om studieforhold og eksamener i andre lande og udarbejdede et forslag til ny eksamensordning. Dette forslag dannede udgangspunkt for overvejelser, hvori professorerne, lektorerne og censorerne deltog. Heraf opstod et udkast, som resulterede i *anordning af 5. april 1929*.

Hovedtankerne med reformen var at reducere huskestoffet, at understrege teorien, at indføre en vis valgfrihed mellem flere fag og at give de studerende lejlighed til selvstændigt arbejde. De statistiske øvelser havde man som nævnt allerede. Desuden valgte hver student efter den hidtidige ordning et speciale, hvori han samtidig med den øvrige skriftlige eksamen skrev en 8 timers opgave. Det blev ved 1929-ordningen erstattet med »den store opgave«, og desuden indførtes de økonomiske øvelser. Herved blev der undervejs i studiet mulighed for selvstændigt arbejde, der også talte med i eksamen. Ved anden del blev der endelig adgang til i hver af to faggrupper, politikfag og juridiske fag, at foretage et udvalg mellem flere forskellige discipliner.

Ved første del blev politisk historie erstattet med økonomisk. Der blev adgang til at

aflægge en prøve i matematik. Det varede dog længe, før der blev tale om nogen egentlig prøve, men der kom efterhånden en mere elementær undervisning for sproglige studerende. Endelig indførtes i 1929 driftsøkonomi som første dels fag. Det blev begrundet dels med sammenhængen med nationaløkonomien, dels med et ønske om at øge de statsvidenskabelige kandidaters anvendelsesmuligheder i erhvervslivet og journalistikken. Driftsøkonomi kunne også læses som valgfrit fag til anden del, men det blev iøvrigt i 1930'erne navnlig ved det nyoprettede universitet i Århus, man tog driftsøkonomien op som universitetsfag.

Da studenterordningen fra 1929 blev gennemført, kendte man fra andre fakulteter, i hvert fald det filosofiske, specialeopgaver af større eller mindre omfang. Men ialt i alt har man vist lov at sige, at man i 1929 fik en studieordning, der for sin tid var meget moderne. Lærerne søgte også i stigende omfang at tilrettelægge deres undervisning i form af diskussioner i stedet for rene forelæsninger – noget som det stærkt stigende studentertal senere lagde den begrænsende lærerstab meget store, tildels uoverstigelige hindringer i vejen for.

Ordningen fra 1929 var også meget fleksibel, navnlig fordi den tillod fakultetet at oprette og nedlægge, udvide og indskrænke valgfrie fag uden at gå til ministeriet om ændringer i den kgl. anordning. 1929-ordningens ret moderne indretning og dens fleksibilitet er nok årsagerne til, at man stort set har kunnet leve videre på denne anordning lige til den ordning, der er fastlagt ved *bekendtgørelsen af 6. januar 1971*, og som nu er ved at blive ført ud i livet. I denne er den væsentligste nyhed de tre indledende årsprøver, medens den afsluttende del fortsætter med grundtankerne fra 1929, dog med en længe ønsket udvidelse af øvelsernes omfang.

Siden 1929 har der med korte mellemrum været afholdt møder i Socialøkonomisk Samfund, hvor studenter og kandidater samt ældre og yngre lærere trods det strenge professorvælde i al fredsommelighed har diskuteret studieforholdene. Visse ændringer i anordningen er blevet gennemført, men som antydnet ikke af virkelig gennemgribende betydning før nu på det allersidste. Men fuldt så vigtigt som den ramme, der lægges af den til enhver tid gældende anordning eller bekendtgørelse, er det, den udfyldes med. Pensum er selvfølgelig blevet revideret mange gange i den ca. 40-årige periode, de valgfrie fags antal er rundt regnet blevet tredoblet, og for en halv snes år siden, da tilgangen til studiet begyndte at stige stærkt, indførtes undervisning på parallelhold ved første del. I det sidste tiår, hvor bevillingerne er begyndt at flyde noget rigeligere og der efterhånden også er kommet et stigende udbud af kandidater, hvorfra kvalificerede unge lærere kan fås, er der kommet en hel del nye valgfrie fag til. Det gælder ikke mindst forskellige discipliner af matematisk-statistisk-operationsanalytisk karakter med driftsøkonomisk orientering. I den valgfrie faggruppe er der nu 30 forskellige fag, spændende fra socialpolitik til datamatik, fra socialistiske økonomier til kø- og lagerteori. En cand.polit. behøver ikke at være noget standardiseret serieprodukt og er det heller ikke.

Som så meget andet har det statsvidenskabelige studium ikke sit oprindelige udspring i nogen »master plan«, som på logisk uangribelig måde blev deduceret frem af klart formulerede, almindeligt accepterede mål. Den nye eksamen blev forberedt på en tid, hvor ene-

vældige kongers uforgribelige mening og uberegnelige dødstidspunkter kunne spille en afgørende rolle. Dens første indretning blev resultanten af en vektor, hvori kræfternes retning set med nutidens øjne kan tage sig nok så mærkeligt ud. Fremragende mænd sagde deres mening om ting, de ikke kendte nærmere til, og som også i sig selv kun var i deres vorden. Men når nye forskningsområder og studieretninger skal tages op, er det ofte et problem, at man ikke har kvalificerede folk, fordi der hidtil ingen undervisning har været, og ingen undervisning kan gives, før der er kvalificerede lærere.

Men efter 15 års tilløb kom der endelig noget i gang, og af en spæd og ringe anset spire kom der noget, som dog viste sig at kunne gro og vokse. De professorer, kandidater og studenter, som i perioden fra ca. 1890 til 1929 arbejdede på at gøre studiet lødigere og bedre indrettet, bidrog til, at vi efterhånden fik en fortid, vi kan være bekendt, og en studieordning, man kunne bygge videre på.

Studiets tilrettelæggelse, indhold og undervisningsmetoder vil til enhver tid stå til diskussion. Der kan bl.a. indføres nye valgfrie fag. Men der vil altid være restriktioner på problemernes løsning. Man skal have folk, der kan tage fagene op og har den lyst, der driver værket. Og man skal have bevillinger. Her er det vanskeligste ikke at opstille en langtidsplan for behovet og egentlig heller ikke at få den tiltrådt i princippet. Men når der derefter i de enkelte år lægges et lavt loft over penge og personale, ser det mere og mere ud til, at endemålets opnåelse til slut vil forudsætte en vækstproces af hidtil ukendt art.

Kommentar

Jørgen Hansen
Industrirådet

1. Oprindeligt var formålet med polit-studiet at uddanne embedsmænd til den offentlige sektor. Derhen går vel fortsat hovedparten af de videnskabelige kandidater, men den offentlige sektors vækst har ikke alene skabt et øget behov for polit'er hos det offentlige, men i høj grad også hos det offentliges mod- og medspillere i interesseorganisationerne, i »pengeverdenen« og dele af det øvrige erhvervsliv.

Mit hovedsynspunkt er, at det, polit'er uden for den offentlige sektor har brug for, ikke adskiller sig så forfærdelig meget fra det, polit'er beskæftiget hos det offentlige har brug for. Det, der skaber efterspørgslen efter polit'er *uden for* den offentlige sektor, er – lidt forenklet sagt – det, polit'erne *i* den offentlige sektor foretager sig. Og – i mindre målestok – omvendt.

Der kan meget vel også ud fra denne synsvinkel argumenteres for, at polit-studiet burde have et større indslag af erhvervsorienteret stof. Man bør være lydhør over for de studerendes ønsker om at have flere driftsøkonomisk orienterede valgfag, mere om ledelsesmetoder, organisationsteori m.v. På den anden side mener jeg, at det vil være uhensigtsmæs-